

TRAŽIMO PODESNU STAMBENU VISINU¹⁾

Pitanje prijatne i korisne visine

Pitanje prijatne visine našeg zaklona vrlo je osjetljivo, kao i pitanje korisne visine.

Prijatna visina najprije — prijatna za naše pokrete, tj. jedno eminentno biološko pitanje.

Korisna visina tek poslije toga, tj. pitanje zračne količine, koja je potrebna našim plućima, plus pitanje osvjetljenja, a sa strane fasada, — pitanje, dakle, koje rješava tehnika — dvije tehnike:

- a) tehnika ventilacije i
- b) tehnika konstruktivnih mogućnosti (statika i otpornost materijala).

Svršimo najprije pitanje korisne visine: položaj je potpuno nov, prevratan, upravo obzirom na nove tehnike.

a) Sistemom pročišćenog zraka otpada zavisnost volumena zraka od visine prostorije — ovim nam je, naime, sistemom moguće snabdijevati pluća zrakom proizvoljne količine i kakvoće, na način kakav do danas ne pamtimo.

b) Modernom skeletnom zgradom primili smo slobodnu fasadu, kod koje možemo jednu od četiri strane prostorije svu zastakliti i time je osvijetliti na način kakav do danas ne pamtimo.

Istorijska i lična iskustva

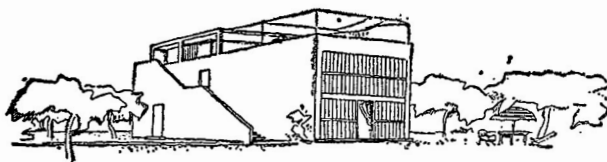
U srednjem vijeku: drvena kuća, sa zidovima na kanate, konstrukcije, dakle, vrlo slične našim željeznim i armirano betonskim (izuzev manje otpornosti).

U svim tim kućama nastupa jedna podesna, ekonomična visina: 2,20 m. velika. I ta je visina, koliko sam se mogao uvjeriti na čestim putovanjima, ostala kroz stoljeća konstantna. Organizacija onog vremena bila je prirodna i svuda preovlađuje seljačka kuća: važi za bavorsku i tirolsku, za skandinavsku i švajcarsku kuću — za renesansnu i gotsku drvenu kuću u Ruanu, Strasburgu, Cirihi i Togenburgu — za rusku izbu pa, ako hoćete, i za muslimansku sobu.

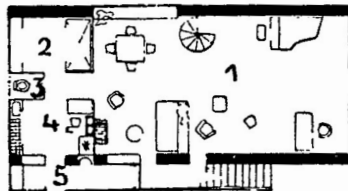
.

¹⁾ *Štampano u časopisu »Tehničar«, Beograd, mart 1940.*

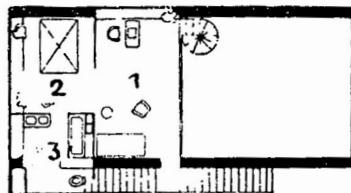
Kuća »Citroen«
1921. g.

Kuća »Citroen« — prizemlje: 1—
dnevni boravak, 2—soba za kućnu
pomoćnicu, 3—WC, 4— kuhinja, 5—
prostor za etažno grijanje.

Kuća »Citroen« — galerija: 1 — bu-
doar, 2— spavaća soba, 3— kupatilo.

U momentu, međutim, kad sam neodoljivo osjetio da treba našoj savremenoj vrsti jedna podesna stambena visina, počeo sam posmatrati stvari sa drugog stanovišta.

Godine 1922. predložio sam u »Proljetnom salonu« dvoetažne kuće u višespratnim zgradama i rezonovao sam pri tome ovako:

— Oslobođiću se pločnika pariske ulice, ako ne gradim zgrade više u širinu već u visinu — na taj će mi način ostati slobodnog zemljišta u gradu, koje mi je potrebno za cirkulaciju i slične stvari (prostor, nebo, drveće). Ali pregledanjem današnjih fasada, osjetio sam da je njihova mreža prozora, nakon svakih 2,50 m., pregusta i da je ne mogu primijeniti na visinsku zgradu.

Još iste godine smo, instinktivno, napravili hol Ozenfantove kuće 4,50 m visok i podijelili ga udnu u dvije visine po 2,20 m.

Godine 1924. na jednaki smo način dijelili hol i salon vile La Roche u dvije visine po 2,10 m i — arhitektonski nas je efekat iznenadio: prijatno je ulaziti u prostorije nadohvat čovječje ruke!

Kasnije sam vidio u pariskim ulicama dućane, građene poslije godine 1880. sprijeđa 4,50 m visoke, a pozadi podijeljene u dvije etaže po 2,20 m. visoke.

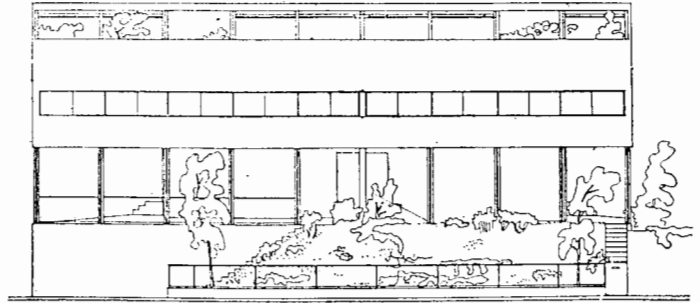
Time je bilo završeno moje provjeravanje.

Tada smo se našli odjednom ispred jednog prešnog pitanja. Trebalo je, naime, izgraditi: »Paviljon savremenog duha« za međunarodnu izložbu dekorativnih umjetnosti u Parizu za godinu 1925. Na toj smo izložbi izgradili jednu zastakljenu prostoriju dvostruke visine, koju smo onda nadnu podijelili u prostorije po pola visine.

Bio sam se sjetio svog modela kuće »Citroen« iz god. 1919. To je već tipa, pa me je opsjedala želja da ostvarim taj tip stana, tj. jednu stambenu ćeliju! I sve su nam se prilike bile izmakle, dok nije konačno došlo do nastupa »Verkbunda« u Stuttgartu i do naseobine Weissenhoff kod Stuttgarta, gdje nam je uspjelo ostvariti kuću »Citroen«.

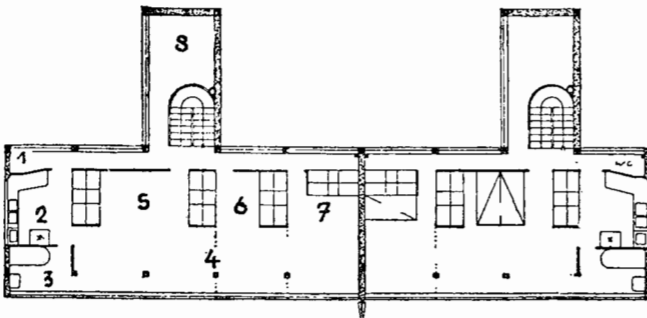
God. 1925 — 26 je nastupala kuća »Kuk« u Bolonji i s njom jedan sjajan prikaz našeg principa.

Le Corbusier: Dvojna kuća Weissenhof-Stuttgart; fasada

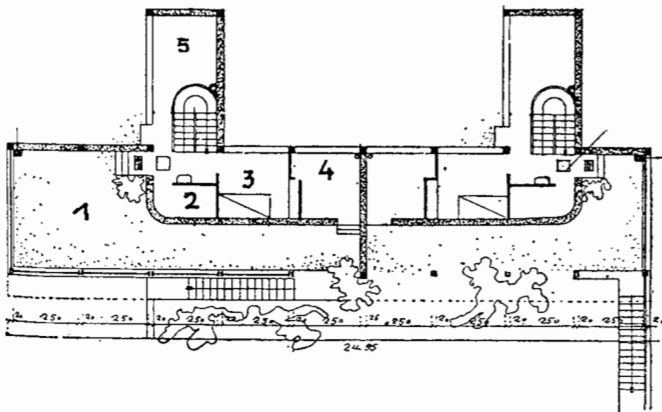

Tako je dozrijevala jedna ideja, provjerena u prošlosti, u folklorima i utvrđena iskustvom našeg stručnog rada.

A ovom su živom, lijepom, ekonomičnom i praktičnom ćelijom dobili i naši urbanistički projekti svoju sigurnost: jer, lako je graditi grad u visinu, ako imam dobro organizovan elemenat grada, tj. stambenu ćeliju!

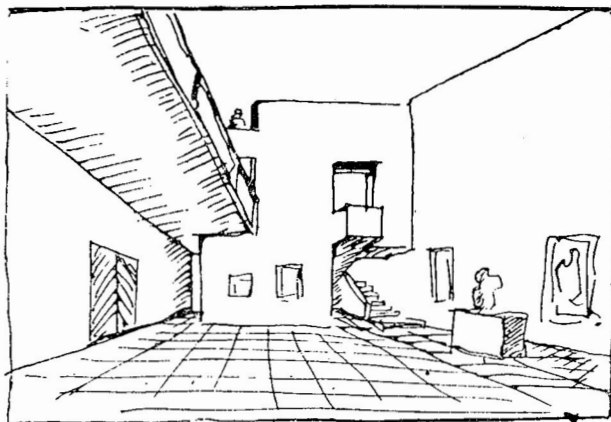

Dvojna kuća Weissenhof-Stuttgart, sprat:
 1— WC, 2—kuhinja, 3—kupaćilo, 4—dnevni boravak, 5, 6, 7— spavaće sobe, 8— doručkovao-nica

Ista kuća, prizemlje:
 1— nadkrivena terasa; 2— ostava, 3— kabinet, 4— ostava raznog oruđa, 5— praonica

»La Roche« 1923 — hol

.....
U Grčkoj smo našli kuća-vječitih i današnjih, kuća čiji su korijeni u historiji, pa opet presjeka i osnova tačno istih, kakve mi već zamišljamo zadnjih deset godina, u Grčkoj dakle našli smo izmjere čovječjeg mjerila!

Cilj i putevi

Čovječe, u pitanju je harmonija! Zar ti ne znaš da je tvoja sreća zavisna od jedne ili dvije brojke, koje određuju u građevinskim propisima stambenu visinu? Svemoguća harmonija zavisi, dakle, od odnosa čovječjih mjera prema okviru njegovog zaklona ili od njegove stambene visine!

.....
Tražimo, dakle, novu, podesnu, stambenu visinu, a pri tome se opiremo na sintezu novih tehničkih mogućnosti, kao i na neosporive fiziološke i psihološke potrebe čovjeka, kao što slijedi:

a) Otvorimo širok put suncu u stan! Zastaklimo potpuno jednu od četiri stijene neke prostorije! A pošto smo se odlučili za prostoriju 4,50 m visoku, to nam je i ta staklena stijena iste visine, i sunčane zrake će nam prodirati duboko u prostoriju. Naši stanovi biće, dakle, duboki i srazmjerno uski, i mnogo ćemo ih moći smjestiti duž ulice, i zbog toga ulica će nam biti manje duga, a i grad manje prostran.

Smjestimo onda dnevnu prostoriju pozadi staklene stijene i odredimo joj veliku površinu; vratimo čovječjem životu njegove radosti: prostor, cirkulaciju. Minimalni stan od prošlih godina, svuda jednak u Njemačkoj, Čehoslovačkoj, Poljskoj i Rusiji — nije rješenje stana. To su kavezi, u koje su nemilosrdno zatvorili život, koji traži prostora! — Nama je potrebna jedna **maksimalna dnevna prostorija!**

.....
b) Pozadi ovih hermetički zatvorenih staklenih stijena (sa malim prozorčićima, koji se otvaraju po potrebi) uzećemo **egzaktno disanje:** živi

i svježii zrak! I gradski propisi neće moći više tražiti od nas potreban volumen, radi dobre ventilacije — jer naša je ventilacija savremena i dovoljna za svaki, pa i najmanji volumen.

.....
c) Iskorišćujmo modernu dobit **električnog svjetla!** Postavimo problem! Da li je, zbilja, nepovoljno upotrebljavati u izvjesnim prostorijama vještačko svjetlo? Da li je, zbilja, potrebno da sebi još i dalje zatvaramo tvrdo glavo i glupo oči, pa da ne vidimo da preživljavamo, već i ovako, veći dio života — šest mjeseci u godini, kod — vještačkog svjetla.

I po drugoj strani, opet, zašto da se stalno ne peremo i ne brijemo pri električnom svjetlu — kao što to već i ovako činimo u prostorijama sa prozorima na ulicu — izjutra, poslije podne, uveče i zimi.

I zašto ne bismo osvijetljavali kuhinje, na pr., elektrikom, kad to već i danas radimo, a na drugi način, kod današnjih propisa, koji dozvoljavaju barbarsku parcelaciju, kod kojih se može prozor otvarati samo prema tamnim oknima smrdljivih dvorišta.

Ili, zar nećemo dozvoliti da nam se nužnik, na pr., ventilira, a pod mnogo pogodnijim uslovima, kroz obaveznu vještačku ventilaciju, mjesto kroz prozorčić, koji je propisan u tu svrhu danas, ali koji se vrlo rijetko ili nikada ne otvara?

.....
d) Ovako nam je uspjelo, kao još nikada do sada, ventilirati i osvijetliti izvjesne događaje svakodnevnog života u vrlo skućenim prostorijama — a pri tome mislim na stvari koje nisu potrebne. A sve ću te prostorije moći još množiti i povećati, jer su visoke samo polovinu od 4,50 m.

2,20 m? Pa zar nije to visina stambenih prostorija na parobrodu: kuhinja i luksuznih kabina? — Jedno provjeravanje, dakle, više.

Zaključak iz toga je:

Ako dozvolim u prostorijama gdje vršim izvjesne funkcije svakodnevnog života reduciranu visinu 2,20 m veliku, to će mi biti moguće dati i bogatašu i siromahu jednu **dnevnu prostoriju** 4,50 m visoku, tj. jedan sjajan veleban, blagodatani prostor. Njime prestaje čovjek da bude: životinja u kavezu.

Sadašnjost i prošlost

Prilika nam se ukazala u Bretanji da se osvjedočimo o arhitektonskom sjaju podesne visine prostorije 4,50 m. Ovog ćemo puta više osjećajem negoli razumom doći do stvari.

U Vezelej vodi put u kraj, gdje je sv. Bernard pozivao nekada u drugi krstaški rat. U vanrednom položaju, na jednoj uzvisini, nadnu ravnice diže se crkva: izvrsno djelo romanske umjetnosti. Put do nje se penje, tu i tamo su raštrkane duž puta kućice, stare kao vrijeme, koje se svojim prozorima otvaraju u daleke horizonte.

Žan Badovici, arhitekt i direktor revije »Architecture vivante« kupio je neke od tih propadanju sklonih kućica i opremio ih na moderan način. U njegovom se vlastitom stanu nalazimo, to je prastara kuća sa

drvenim stepenicama i visinom etaže 2,20 m. U jednom je dijelu prostorije strop prekinut — prostorija se tu prostire kroz dvije etaže. Zar nije to ćelija modernog stana? Kakav arhitektonski nalaz! . . . U čovječjem se zaklonu nalazimo. Strop nam je nadohvat ruke, očima se otvaraju mnoge i raznolike perspektive i tu je moguće kretati se. Sve je to maleno, pa opet veliko. — Prostor udoban, miran, raznolik, proporcionalan, u mjerilu čovječjih izmjera! Harmonija! Svako od nas osjeća to, nemoguće je zaniijekati, to treba oglasiti.

Zaključak

Tražimo izmjenu građevinskih propisa! Tražimo novu, podesnu, stambenu visinu: 4,50 m podijeljenu u dvije sa po 2,20 m.

(Po Le Corbusieru)